

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-65-2-150-153
УДК 378.147

Вікторія КОРНЕЩУК

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного
політехнічного університету, м. Одеса, Україна
e-mail: vtory@te.net.ua

ІННОВАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

В статті проаналізовано чинники, що сприяють та заважають впровадженню педагогічних інновацій; схарактеризовано антиінноваційні бар'єри – зовнішні (соціальні, організаційні, методичні, матеріально-технічні) і внутрішні (схильність до конформізму, тривожність, невпевненість у собі, негативне самосприйняття, знижена самооцінка, ригідність мислення). Наголошено, що ефективність впровадження педагогічних інновацій залежить насамперед від педагога, його інновативного потенціалу. Презентовано результати діагностування інновативного потенціалу педагогів, залучених до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. За результатами діагностування з'ясовано, що переважна більшість педагогів мають високий рівень інновативності, незважаючи на наявність різних зовнішніх антиінноваційних бар'єрів. Запропоновано заходи, що сприятимуть подальшому розвитку інновативного потенціалу педагогів і педагогічного колективу кафедри в цілому.

Ключові слова: педагогічні інновації, антиінноваційні бар'єри, інновативний потенціал педагога, професійна підготовка майбутніх соціальних працівників.

Педагогіка, як будь-яка інша наука, підлягає змінам, розвитку. Такий розвиток зумовлений тим, що в суспільстві постійно виникають нові вимоги до фахівців, а науково-технічний прогрес сприяє появі в педагогіці нових ефективних засобів формування фахівця як соціально-значущої особистості. Зміна ролі освіти в суспільстві обумовлює появу інноваційних процесів: із пасивної освіти, яка здійснюється в межах традиційних соціальних інститутів, остання стає активною; актуалізується освітній потенціал соціальних інститутів, а також особистісний потенціал кожної людини. Інновації, що виникають як у суспільстві, так і в освіті, є одночасно продуктом, напрямом та засобом модернізації суспільства та освіти. Педагогічні (освітні) інновації, як різновид соціальних інновацій, передбачають цілеспрямовану діяльність щодо створення та впровадження в педагогічну практику інноваційних елементів.

Незважаючи на необхідність педагогічних інновацій у сучасній освіті можна виокремити низку загальних причин, що заважають їх впровадженню в педагогічний процес. До таких причин можна віднести: консерватизм окремих педагогів або адміністрації закладів освіти; слідування лозунгу «У нас і так все добре»; відсутність відповідних педагогічних кадрів та необхідного фінансування для підтримки та стимулювання педагогічних інновацій, педагогів-новаторів; несприятливі соціально-психологічні умови конкретного закладу освіти тощо [1].

Ефективність впровадження педагогічних інновацій в процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників залежить від педагога,

адже саме педагог, його інновативний потенціал є рушійною силою інноваційної діяльності в освіті. Проблема готовності педагогів до інноваційної діяльності не залишається поза увагою вітчизняних науковців, про що свідчать дослідження Л. Волик, Л. Даниленко, І. Дичківської, О. Бартків, Т. Мочан, Т. Сулими, Л. Сущенко, Т. Сущенко та ін.

Запропонована стаття має на меті визначити ступінь прояву інновативності викладачів, залучених до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Сучасний педагог є суб'єктом інноваційної діяльності, а будь-яка педагогічна інновація передбачає наявність інноваційної педагогічної діяльності конкретного педагога, тобто продуктивної діяльності, пов'язаної з перетворенням новизни (явища, яке несе в собі сутність способу, методики, технології організації та змісту нового) у нововведення – організацію нового [4, с. 304].

Педагогічну діяльність можна вважати інноваційною, якщо: запропоновані нововведення забезпечують вищий рівень розвитку особистості; відповідають сучасним концепціям і гарантують досягнення принципово нових результатів; підвищують загальний стан всебічного розвитку особистості в цілому та якість навчально-виховного процесу зокрема; дозволяють вирішити дидактичну проблему, яка складно вирішується традиційними методами; є науково-обґрунтованими, доступними, життєздатними [5].

Нерідко впровадження педагогічних інновацій наштовхується на різні перешкоди, так звані *антиінноваційні бар'єри*, що заважають впровадженню педагогічних інновацій в педагогічний

процес і конкретизують висвітлені вище причини таких утруднень. Серед антиінноваційних бар'єрів можна виокремити *зовнішні* (соціальні, організаційні, методичні, матеріально-технічні) та *внутрішні* – особистісні бар'єри. Так, соціальні бар'єри зумовлені несумісністю нового з наявним досвідом і цінностями, прийнятими в суспільстві, а також стереотипним мисленням педагогів. Організаційні бар'єри викликані протидією керівних органів освіти втіленню нововведень, відсутністю координаційних центрів з розробки та впровадження педагогічних інновацій. Методичні бар'єри виникають внаслідок браку методичного забезпечення нововведення, недостатньої поінформованості педагогів щодо педагогічної інноватики. Матеріально-технічні бар'єри можуть бути зумовлені перенавантаженням педагогів, побутовими умовами, рівнем їхньої заробітної платні тощо. Внутрішні бар'єри є наслідком глибинних особистісно-професійних проблем педагога, його психічних станів, що виявляються в пасивності і перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності [3], [4]. До таких внутрішніх антиінноваційних бар'єрів зазвичай відносять: схильність до конформізму, яка виявляється у намаганні бути схожим на інших педагогів, не відрізнятися від них своїми судженнями та вчинками; страх погано виглядати у своїх судженнях або виглядати занадто екстравагантно чи агресивно в неприйнятті й критиці думки інших педагогів; страх відплати з боку інших педагогів, керівництва закладом освіти, чия позиція підлягла критиці; особистісна тривожність, невпевненість у собі, негативне самосприйняття, що характеризується зниженою самооцінкою, страхом відкрито висловлювати свої ідеї; ригідність мислення тощо. Наявність означених внутрішніх антиінноваційних бар'єрів вчені пояснюють тим, що в діяльності сучасного педагога домінують інструкції, які зумовлюють стандартизацію його внутрішнього світу, поведінки, накопичення в свідомості різноманітних готових зразків педагогічної діяльності, внаслідок чого знижується рівень креативності та ініціативності педагога.

Водночас, особистісними характеристиками, що свідчать про позитивне ставлення педагога до інновацій і намагання запровадити їх, є такі: бажання займатись творчістю; незалежність; конструктивне ставлення до помилок; любов до досліджень, допитливість; заохочення креативності в інших людях; готовність вкладати кошти в інновації; здатність діяти у нестабільному середовищі; впевненість у тому, що зміни – це шлях до успіху; налаштованість на майбутнє; готовність до ризику; креативність; відкритість до всього ново-

го; прагнення до різноманітності; сміливе ставлення до невідомого; активний пошук нових можливостей тощо [2].

Для виявлення інновативного потенціалу педагогів, залучених до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, використовували методику «Шкала самооцінки інновативних якостей особистості» [2]. Вибір цієї методики був зумовлений тим, що вона має достатню надійність, оскільки трифакторна структура загальних шкал відтворюється на різних вибірках; має високу крос-культурну валідність; шкали методики мають задовільну узгодженість, перевірену за допомогою коефіцієнта надійності-узгодженості α -Кронбаха.

Згідно з методикою, викладачам було запропоновано 12 тверджень, які необхідно було оцінити за 5-ти бальною шкалою: 1 – зовсім не схоже на мене; 2 – мало схоже на мене; 3 – трохи схоже на мене; 4 – схоже на мене; 5 – дуже схоже на мене. Запропоновані твердження відповідали трьом групам факторів: креативність (твердження 4, 5, 8, 10), ризик заради успіху (твердження 3, 6, 11, 12) та орієнтація на майбутнє (твердження 1, 2, 7, 19). Методика дозволяла підрахувати індекс інновативності викладача за кожною групою факторів окремо, а також його загальний індекс інновативності. Всі індекси могли набути значень від 1 до 5.

В діагностуванні взяли участь викладачі кафедри психології та соціальної роботи Одеського національного політехнічного університету (16 осіб), кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету (15 осіб), кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (15 осіб), кафедри соціальної педагогіки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (4 особи). Загалом було залучено 50 викладачів, серед яких: 3 доктори наук, 40 кандидатів наук і 7 викладачів без наукового ступеня зі стажем педагогічної діяльності від 2 до 35 років. Результати діагностування за рівнями прояву (низьким, середнім, високим) відповідно до кожної шкали (креативність, ризик заради успіху та орієнтація на майбутнє), а також до загального індексу інновативності, наведені в таблиці 1.

Отже, результати діагностування показали, що серед залучених до діагностування викладачів не було виявлено жодного з низьким рівнем прояву інновативних характеристик за всіма факторами. Було зафіксовано 10 викладачів, що становить 20% від загальної кількості опитаних, із середнім рівнем прояву креативності; 22 особи (44%) із середнім рівнем прояву ризику заради

Таблиця 1 – Результати діагностування рівнів прояву інновативного потенціалу педагогів

Рівні прояву	Фактори інновативності						Загальна інновативність	
	Креативність		Ризик заради успіху		Орієнтація на майбутнє		Осіб	%
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%		
Низький	–	–	–	–	–	–	–	–
Середній	10	20	22	44	11	22	11	22
Високий	40	80	28	56	39	78	39	78

успіху і 11 осіб (22%) із середнім рівнем прояву орієнтації на майбутнє. Щодо високого рівня, то його засвідчили 40 викладачів (80%) за фактором «Креативність», 28 викладачів (56%) – за фактором «Ризик заради успіху» і 39 викладачів (78%) – за фактором «Орієнтація на майбутнє».

Кількісний аналіз значень загального індексу інновативності для кожного респондента дозволив дійти висновку, що високий рівень інновативності мають переважна більшість залучених до діагностування викладачів – 39, що становить 78%; 11 викладачів (22%) засвідчили середній рівень інновативності. Педагогів із низьким рівнем прояву інновативності виявлено не було.

Якісний аналіз отриманих результатів свідчить про високий інновативний потенціал сучасних педагогів, відсутність залежності між рівнем інновативності та наявністю (відсутністю) наукового ступеня, стажу педагогічної діяльності тощо.

Підсумовуючи наведене вище, зазначимо, що сучасна освіта зорієнтована не тільки на формування знань, умінь, навичок майбутніх фахівців, що сприяють їхній адаптації до життя в суспільстві, але й насамперед на створення таких технологій і способів впливу на особистість, за допомогою яких забезпечується баланс між соціальними та індивідуальними потребами майбутніх фахівців,

їх підготовка до реалізації власної індивідуальності та змін в суспільстві. Впровадження педагогічних інновацій в систему професійної підготовки майбутніх соціальних працівників забезпечується насамперед особистим усвідомленням педагогів, залучених до такої підготовки, потреби в педагогічних інноваціях; їхньою інформованістю про новітні педагогічні технології, знаннями новаторських методик роботи з майбутніми соціальними працівниками; налаштованістю на створення власних творчих розробок, проведення педагогічних експериментів; готовністю до подолання труднощів, пов'язаних з інноваційною діяльністю; практичними навичками розробки і реалізації педагогічних інновацій тощо. Отримані результати діагностування можуть стати підґрунтям для подальшого розвитку інновативного потенціалу викладачів шляхом залучення їх до науково-методичних семінарів з проблем педагогічної інноватики; проведення евристичних ігор, що передбачають генерування нових педагогічних ідей; аналізу зарубіжного досвіду підготовки фахівців для соціальної сфери та можливостей його впровадження в систему вітчизняної освіти; узагальнення досвіду викладачів своєї та інших випускових кафедр, які готують майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Педагогика: учеб. курс для творческого саморазвития. Казань, 2012. 608 с.
2. Лебедева Н. М., Татарко А. Н. Методика исследования отношения личности к инновациям. *Альманах современной науки и образования*. Тамбов, 2009. № 4 (23). Ч. 2. С. 89–96.
3. Невмержицький О. Педагогічні технології – зваби і загрози. *Вища освіта України*. Київ, 2006. № 1. С. 97–101.
4. Сущенко Л. О. Педагогічні інновації: від стратегії до реалізації. *Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Дніпро, 2015. № 2(10). С. 302–307.
5. Сущенко Т. І. Науково-методичне забезпечення інноваційної діяльності вчителів. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. Запоріжжя, 2004. № 30. С. 3–11.

References

1. Andreev, V. Y. (2012). *Pedahohyka: ucheb. kurs dlia tvorcheskoho samorazvytyia* [Pedagogy: training course for creative self-development]. Kazan, Russia.
2. Lebedeva, N. M., Tatarko, A. N. *Metodyka yssledovanyia otnosheniya lychnosty k ynnovatsiyam* [Methods of research on the relationship of personality to innovation]. *Almanakh sovremennoi nauky u obrazovaniya*, 4 (23), Ch. 2, 89–96.
3. Nevmerzhytskyi, O. (2006). *Pedahohichni tekhnolohii – zvaby i zahrozy* [Pedagogical technologies – challenges and threats]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 1, 97–101.
4. Sushchenko, L. O. (2015). *Pedahohichni innovatsii: vid stratehii do realizatsii* [Pedagogical innovations: from strategy to implementation]. *Visnyk Dnipropetrovskoho un-tu imeni Alfreda Nobelia. Seriya Pedahohika i psykholohiia*, 2(10), 302–307.
5. Sushchenko, T. I. (2004). *Naukovo-metodychne zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti vchyteliv* [Scientific and methodological support of innovative activity of teachers]. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*, 30, 3–11.

Виктория Корнешчук. Инновативный потенциал современного педагога

В статье проанализированы факторы, способствующие и препятствующие внедрению педагогических инноваций; охарактеризованы антиинновационные барьеры – внешние (социальные, организационные, методические, материально-технические) и внутренние (склонность к конформизму, тревожность, неуверенность в себе, негативное самовосприятие, заниженная самооценка, ригидность мышления и др.). Подчеркнуто, что эффективность внедрения педагогических инноваций зависит прежде всего от педагога, его инновативного потенциала. Представлены результаты диагностирования инновативного потенциала педагогов, задействованных в профессиональной подготовке будущих социальных работников. По результатам диагностирования установлено, что подавляющее большинство педагогов имеют высокий уровень инновативности, несмотря на наличие разных внешних антиинновационных барьеров. Предложены мероприятия, способствующие дальнейшему развитию инновативного потенциала педагогов и педагогического коллектива кафедры в целом.

Ключевые слова: педагогические инновации, антиинновационные барьеры, инновативный потенциал педагога, профессиональная подготовка будущих социальных работников.

Viktorija Korneshchuk. Innovative potential of modern lecturer

The article is analyzed the factors contributing to and impeding the introduction of pedagogical innovations; characterized anti-innovation barriers – external (social, organizational, methodological, logistical) and internal (propensity to conformism, anxiety, self-doubt, negative self-perception, low self-esteem, rigidity of thinking and other). It was emphasized that the effectiveness of implementation pedagogical innovations depends primarily on the lecturer, his innovative potential. The results of diagnosing the innovative potential of teachers involved in the training of future social workers are also presented. By results of diagnostics, it's established that the vast majority of educators have a high level of innovation in spite of availability different external anti-innovation barriers. Suggested the activities to promote further development the innovative potential of teachers and teaching staff of the department as a whole.

Key words: pedagogical innovations, anti-innovation barriers, innovative potential of lecturer, the training of future social workers.